

**ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย:
ความสำคัญของผู้เรียนสังคมศึกษา (ตอนแรก)**
**The Significance of Fundamental Knowledge of Legal
Principle in the Study of Social Science (1st Part)**

สมพร รุจิกิตตอังสุธร
Somporn Rujikittioangsuthon

สาขาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
Social Studies Major, Faculty of Education, Phuket Rajabhat University
E-mail: Ruj.Sompohn@gmail.com

Received: May 11, 2018

Revised: Apr 2, 2018

Accepted: Apr 25, 2018

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของกฎหมายที่ผู้เรียนด้านสังคมศึกษาคควรทราบไว้เป็นเบื้องต้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับที่มา ระบบ ประเภท ลำดับศักดิ์ของกฎหมาย และความเกี่ยวพันของกฎหมายกับสังคมศาสตร์ อันเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้เรียนสังคมศึกษาต้องศึกษาทำความเข้าใจให้รู้แต่ถึงสิ่งเหล่านั้น แต่ในปัจจุบันผู้เรียนสังคมศึกษาได้มุ่งเน้นศึกษาไปในรายวิชาชีพรูเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับการศึกษารายวิชากฎหมายเป็นเรื่องรอง ในขณะที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดให้มีการถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายแก่นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ดังนั้นการที่ผู้เรียนสังคมศึกษาไม่ได้มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายย่อมส่งผลให้ไม่มีความเข้าใจในกฎหมายอย่างถ่องแท้และไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายให้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียนที่ไปสอนได้ ด้วยเหตุนี้ผู้เรียนสังคมศึกษาจำเป็นที่จะต้องศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเพื่อจะได้เข้าใจและถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง

คำสำคัญ: ความรู้เบื้องต้น กฎหมาย สังคมศึกษา

Abstract

The purpose of this article is to encourage social science students to acknowledge the significance of fundamental knowledge of legal principle in social study concerning source of law, legal system, category of law, legal hierarchy and the relationship between law and social science. It is important for social science students to understand these legal concepts. But now the study of social science focus on teacher education courses rather than legal course, even though the basic education core curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008) of office of the basic education commission has stipulate that teacher teach legal concepts to Mathayom suksa students. So, social science students will not have fundamental knowledge of law and therefore will not be able to teach legal knowledge to students in school. For this reason, the study of social science should also involve educating students with important concepts of law so that they will be knowledge able enough to teach the students.

Keywords: Fundamental Knowledge/Legal/Social Science

1. บทนำ

“...เพราะกฎหมายนี้มีไว้สำหรับให้บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย ทุกสิ่งทุกอย่างจึงต้องมีกฎเกณฑ์ ถ้าประชาชนคือบุคคลที่ประกอบเป็นชาตินี้ มีความรู้พอในกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้วางเอาไว้ดี ก็จะทำให้การปกครองเป็นไปโดยเรียบร้อย มีความสงบตามตัวบทกฎหมาย ความรู้นี้ได้บ่งเอาไว้ในหลักการว่า บุคคลทุกคนย่อมทราบในกฎหมาย แต่ว่าก็เป็นที่ยอมรับกันว่าประชาชนทั่ว ๆ ไป ถ้าไม่ได้เรียนรู้กฎหมาย ก็ย่อมไม่ทราบกฎหมาย จึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่มีความรู้ที่จะต้องพยายามหาทางช่วยให้ทุกคนได้มีความรู้ในสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคลเพื่อให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข มีระเบียบเรียบร้อย และมีชื่อเสียง ฉะนั้น งานที่แต่ละคนได้พยายามทำให้ประชาชนมีความรู้ในด้านกฎหมายนี้ จึงเป็นงานสำคัญของชาติ แต่ละคนก็มีหน้าที่งานการของตัวเองตามอาชีพของตัวเอง แต่งานนอกเหนือนี้เป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะว่าแต่ละคนก็เป็นคนไทยด้วยกัน เราก็จะต้องปรารถนาให้

บ้านเมืองอยู่เย็นมีความสงบ ทางกฎหมายนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บ้านเมืองมีความเรียบร้อยได้ จึงขอให้ปฏิบัติงานตามอาชีพของท่านด้วยความเข้มแข็ง เพื่อให้งานนั้นลุล่วงไปโดยเรียบร้อย และงานอีกด้านหนึ่งที่พูดได้ว่าเป็นงานนอกเหนือจากอาชีพของตัวเอง หมายถึงงานจะแพร่ความรู้ในทางกฎหมาย ก็ขอให้ทำอยู่ด้วย เพราะว่าจะเป็นประโยชน์ งานนี้ทำในฐานะเป็นคนไทยคนหนึ่ง ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชาติไทยและเป็นผู้มีความรู้ผู้มั่งคั่งที่จะปฏิบัติในด้านนี้ และก็ขอให้ปฏิบัติต่อไป...”

พระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
พระราชทานแก่คณะกรรมการสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันจันทร์ ที่ 6 ตุลาคม 2512
(Ministry of Justice, 2013)

ท่ามกลางเศรษฐกิจที่หลากหลายและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในปัจจุบัน ผู้คนในสังคมต้องเรียนรู้และพัฒนาการดำเนินชีวิตให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองนั้น อย่างไรก็ตาม สังคมที่สงบสันติ และสามารถปรับตัวให้สามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างราบรื่นคือสังคมที่อยู่ภายใต้กฎหมายและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ อย่างเคร่งครัด และกฎหมายที่บังคับใช้นั้นต้องเป็นกฎหมายที่มีความยุติธรรมและเกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

“กฎหมาย” เป็นสิ่งที่คนไทยต้องประสบอยู่ในชีวิตประจำวัน เริ่มตั้งแต่เมื่อมีสภาพบุคคล คือ คลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก กฎหมายก็กำหนดสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ไว้ตลอดอายุขัย และเมื่อบุคคลใดได้สิ้นสภาพบุคคลหรือเสียชีวิต กฎหมายก็ยิ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการแบ่งปันมรดกให้แก่ทายาททั้งหลายของผู้เสียชีวิตนั้น ประกอบทั้งทายาทในครุภรมรดกก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก¹ จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่มารดาตั้งครรภ์และคลอดออกมา มีสภาพบุคคลเรื่อยไปตลอดอายุขัยของเราอย่างหนึ่งไม่พ้นกฎหมาย ซึ่งการที่เราศึกษาและรู้กฎหมายในเบื้องต้นเพื่อต้องการให้เห็นว่ากฎหมายไม่ใช่เรื่องลึกลับหรือเป็น

¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 15 บัญญัติว่า “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย

ทารกในครุภรมรดกก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก”.

ศาสตร์เฉพาะแต่นักกฎหมายเท่านั้น การศึกษากฎหมายก็เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ พอที่จะอ่านกฎหมายได้เป็น ตีความและใช้กฎหมายในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง (Graivichien & Mahakun, 2005) อันก่อให้เกิดกระบวนการคิดที่เป็นระบบและ วิเคราะห์ความเป็นไปของสังคมได้อย่างถ่องแท้ ทั้งยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คน ในสังคมมีความยุติธรรมและช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเป็นธรรม (Srithamaraks et al, 2000) อันเป็นสิ่งสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

ในขณะที่ผู้เรียนสังคมศึกษาในปัจจุบันได้มุ่งเน้นศึกษารายวิชาชีพรุเป็น หลัก และให้ความสำคัญกับการศึกษารายวิชากฎหมายเป็นเรื่องรอง รายวิชาที่มีการ ศึกษาอยู่ก็แต่เฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และวิชาการสอนกฎหมายใน โรงเรียน เป็นต้น ซึ่งยังมีความไม่เพียงพอต่อการถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายทั่วไป ให้แก่นักเรียนในโรงเรียนที่ไปฝึกสอนหรือบรรจุได้ ในทางตรงกันข้าม ตัวชีวิตและ สาระการเรียนรู้แกนกลาง ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนด ขอบเขตเนื้อหาให้ผู้สอนถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมาย เช่น ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายภาษี อากร และกระบวนการตรากฎหมาย เป็นต้น ให้แก่นักเรียนในระดับชั้น มัธยมศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ผู้เรียนสังคมศึกษาต้องมีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายอย่างเพียงพอที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนได้ อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องที่มาของกฎหมาย อันเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของ การศึกษากฎหมาย นอกจากนี้ยังมีเรื่องระบบกฎหมาย ประเภทกฎหมาย และ ลำดับศักดิ์กฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของกฎหมายไทยว่ามีระบบ ประเภท และลำดับศักดิ์กฎหมายเช่นใด ฉะนั้นผู้เรียนสังคมศึกษาจึงต้องศึกษา กฎหมายไว้เป็นเบื้องต้น อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสังคม ศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษากฎหมายแล้ว ในบทความนี้ยังได้มี การรวบรวมความรู้ด้านพื้นฐานของกฎหมายไว้ให้ผู้เรียนสังคมศึกษาและผู้สนใจ ได้ทราบไว้เป็นเบื้องต้นอีกด้วย

2. ความเกี่ยวพันของกฎหมายกับวิชาอื่น

พื้นฐานของ “กฎหมาย” มาจากสังคม โดยบุคคลที่มีอำนาจในรัฐนั้น ๆ เป็นผู้บัญญัติหรือตราขึ้น เพื่อบังคับใช้กับคนในรัฐให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ ซึ่งการบัญญัติหรือตรากฎหมายนี้ย่อมต้องอาศัยความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับวิชาหรือศาสตร์อื่น ๆ ด้วย เพื่อให้กฎหมายที่ตราขึ้นมีความสมบูรณ์สามารถบังคับใช้ได้กับทุกภาคส่วน ฉะนั้นการศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายจึงมีความเกี่ยวพันกับวิชาอื่น ๆ ที่จะต้องศึกษาควบคู่ไปด้วย เช่น วิชารัฐศาสตร์ วิชาเศรษฐศาสตร์ วิชาสังคมวิทยา วิชาประวัติศาสตร์ วิชาจิตวิทยา เป็นต้น ซึ่งในบทความนี้จะได้อธิบายความเกี่ยวพันของกฎหมายกับวิชาสังคมวิทยา โดยสังเขปดังนี้

สังคมวิทยา เป็นศาสตร์หรือสาขาวิชาที่มีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมถึงสาขาอื่น ๆ เช่น ศาสนา อาชญากรรม ครอบครัว การเมืองการปกครอง กฎหมาย การศึกษา เป็นต้น (Office of the Education Council, 1979) ศึกษาความสัมพันธ์และพฤติกรรมของมนุษย์และค้นหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมนั้นที่มีลักษณะความสัมพันธ์อย่างอิสระจากอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรม (Dewey and Humber, 1967) รวมทั้งศึกษาสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่มนุษย์ได้อาศัยอยู่ในสังคมนั้น ๆ เพื่อให้ทราบถึงรากฐานและวิวัฒนาการของธรรมชาติและระเบียบการของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกัน ตลอดจนวิถีทางที่จะขัดเกลาหรือปรับปรุงมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคมอย่างสงบสุข ซึ่งสังคมวิทยามีความเกี่ยวพันกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย 2 ประการ (Saeng-Uthai, (2012) คือ

2.1 นักกฎหมายได้ใช้สังคมวิทยาเป็นเครื่องมือในการวางหลักเกณฑ์ธรรมศาสตร์ และเรียกวิชานี้ในทางสังคมวิทยาว่า “วิชาธรรมศาสตร์”

วิชาธรรมศาสตร์ในบทความนี้ไม่ได้หมายความว่า ศาสตร์หรือวิชาที่ว่าด้วยธรรมะในทางพุทธศาสนา แต่หมายความว่า ศาสตร์แห่งความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมในสังคม โดยภาษาไทยเรียกว่า “ธรรม” ส่วนภาษาบาลีเรียกว่า “ธรรมะ” อันมีความหมายเหมือนกันคือความถูกต้อง และเป็นความถูกต้องตามความหมายของกฎธรรมชาติหรือตามหลักของพระพุทธรศาสนาซึ่งมีคำจำกัดความง่าย ๆ ว่าทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ ไม่มีฝ่ายใดที่จะได้รับโทษหรือความเสียหาย (Buddhadasa, 1991)

ในทางสังคมวิทยานั้นศึกษาถึงความสัมพันธ์และพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม สิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่มนุษย์ได้อาศัยอยู่ในสังคมนั้น ๆ เพื่อให้ทราบถึงรากฐานและวิวัฒนาการของธรรมชาติและระเบียบการของมนุษย์ที่อยู่รวมกัน วิชานี้ได้พุ่งเป้าไปที่อำนาจในทางสังคมภายในชุมชนว่าเกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างไรบ้าง เราจะต้องยอมรับว่าวิชาธรรมศาสตร์ในสังคมวิทยาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากฎหมาย และกฎหมายเป็นเครื่องมือที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นวิถีทางที่จะให้มนุษย์อยู่ในสังคมโดยปกติสุข ฉะนั้น ผู้บัญญัติกฎหมายและผู้ใช้กฎหมายที่ดีจะไม่ละเลยด้วยการมองข้ามความเป็นไปหรือพลวัต (Dynamic) ในสังคมอันเกี่ยวกับกฎหมายนั้น ๆ และจะต้องระลึกว่ากฎหมายฉบับหนึ่ง ๆ มีผลในทางสังคมเสมอ และวิชาธรรมศาสตร์ในทางสังคมวิทยาจะช่วยเหลือการพิจารณาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี (Saeng-Uthai, 2012) ด้วยเหตุนี้ นักกฎหมายจึงได้ใช้สังคมวิทยาเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานหลักเกณฑ์ทั้งหลายในกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของสังคมและประโยชน์สูงสุดของสังคม

2.2 นักกฎหมายได้คิดวิชานี้ขึ้นใหม่เรียกชื่อว่า “สังคมวิทยาแห่งกฎหมาย (Sociology of Law)”

เป็นวิชาที่ศึกษากฎหมายในฐานะที่เป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งของสังคมว่ามีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลกันอย่างไร โดยสังคมวิทยาศึกษาข้อเท็จจริงและรวบรวมเพื่อจัดทำสถิติ เมื่อได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจนแน่นอนแล้วก็จะต้องค้นหาว่าข้อเท็จจริงเหล่านั้นมีความสัมพันธ์หรือหลักเกณฑ์ที่เชื่อมโยงกับกฎหมายอย่างไร (Kasemsup, 2009) ซึ่งวิชานี้เป็นวิชาสมัยใหม่และพยายามจะสร้างให้เป็นวิชาแห่งชีวิตสังคมทุกแง่มุม จึงคลุมสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์เป็นส่วนมาก อย่างไรก็ตาม การศึกษาเฉพาะกฎหมายเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงพื้นฐานความเป็นอยู่ในสังคมย่อมไม่อาจที่จะทำให้เข้าใจกฎหมายได้อย่างถ่องแท้ โดยเฉพาะบทบัญญัติกฎหมายใหม่ในปัจจุบันที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมีลักษณะสลับซับซ้อน (Saeng-Uthai, 2012) ส่งผลให้มีความพยายามสร้างองค์รวมด้านสังคมวิทยาแห่งกฎหมายขึ้น เพื่อบูรณาการทั้งด้านสังคมและกฎหมายเข้าด้วยกัน อันจะทำให้การศึกษาสังคมและกฎหมายมีความสอดคล้องและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. ที่มาของกฎหมาย

“กฎหมาย” คืออะไร? ใครเป็นผู้ตั้งกฎหมาย? คำนี้ฟังดูแล้วก่อความฉงนไม่น้อยสำหรับผู้ที่มีได้ศึกษากฎหมายรวมถึงนักศึกษากฎหมายน้องใหม่ แต่ก่อนที่จะทราบว่าการกฎหมายมีที่มาจากอย่างไรนั้น เราต้องทราบถึงความเป็นมาของสังคมเป็นอันดับแรกเสียก่อน โดยอธิบายพอสังเขปได้ว่า

สังคมเกิดขึ้นมาได้ด้วยการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน กล่าวคือ ตามประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มนุษย์ ไม่มีบุคคลใดอยู่อย่างโดดเดี่ยว มนุษย์ทุกคนย่อมต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยแสดงออกผ่านทางกรพุดกิริยาอาการทั้งหลาย หรือแม้แต่การนิ่ง เพื่อบ่งบอกถึงความรู้สึกต่อบุคคลหรือสิ่งนั้น ประกอบกับมนุษย์มีการสืบพันธุ์เพื่อดำรงไว้ซึ่งเผ่าพันธุ์ของตนเอง ย่อมต้องมีทายาทลูก หลาน และดำรงชีวิตอยู่รวมกันเป็นหมู่ เผ่า ชุมชน ซึ่งแต่ละหมู่ เผ่า ชุมชนนั้นก็มีความภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และศาสนา ที่แตกต่างกันออกไป จะเห็นได้ว่าการมาอยู่รวมกันของมนุษย์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นเป็นสังคม และเมื่อสังคมมีพลเมืองที่เพิ่มมากขึ้น การอยู่รวมกันย่อมต้องเกิดการวุ่นวายเป็นธรรมดา ด้วยเหตุนี้ผู้นำสังคมหรือผู้ปกครองในสังคมนั้น ๆ จึงได้ออกกฎข้อบังคับหรือระเบียบเพื่อให้การอยู่รวมกันในสังคมเกิดความผาสุก (Srithamaraks et al, 2000) ดังคำกล่าวภาษาละตินที่ว่า “ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย (Ubi societas ibi jus) (Subkhampang, 2010) หรืออาจกล่าวได้ว่าสังคมเป็นที่มาแห่งกฎหมาย

ซึ่งคำว่า “กฎหมาย” ได้มีนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายหลายท่านได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันไป แต่เป็นที่เข้าใจและยอมรับกันโดยทั่วไปว่า “กฎหมาย” คือ คำสั่งหรือคำสั่งบังคับบัญชาของผู้มีอำนาจในรัฐอธิปไตยที่บัญญัติหรือตราขึ้นเพื่อบังคับใช้กับราษฎรในรัฐอธิปไตยนั้น อันมีผลต่อชีวิตและทรัพย์สิน ด้วยการกำหนดโทษไว้สำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนหรือจตเว้นไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งโทษที่กำหนดไว้นั้นมีทั้งทางแพ่งและทางอาญา (Nitisatpaisan, Phraya, 1954; Srithamaraks et al, 2000)

นอกจากนี้ “กฎหมาย” ยังสามารถให้ความหมายโดยพิจารณาได้อีก 2 ลักษณะ (Saeng-Uthai, 2012) คือ

(1) กฎหมายตามเนื้อความ คือ มีลักษณะเป็นข้อบังคับซึ่งกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ถ้าฝ่าฝืนจะได้รับผลร้ายหรือถูกลงโทษ

(2) กฎหมายตามแบบพิธี คือ กฎหมายที่ออกมาโดยวิธีบัญญัติกฎหมาย โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่ากฎหมายนั้นเข้าลักษณะเป็นกฎหมายตามเนื้อความหรือไม่ เช่น พระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีของรัฐบาล ถึงแม้ว่าจะเป็น “พระราชบัญญัติ” แต่ก็ไม่ใช่กฎหมายตามเนื้อความ เพราะไม่มีกฎข้อบังคับควบคุมประพฤติของบุคคลซึ่งผู้ใดฝ่าฝืนจะได้รับผลร้ายหรือถูกลงโทษ

คำต่อมาที่ปรากฏในความหมายของกฎหมายดังกล่าว คือ “รัฐอธิปไตย” มีความหมายเจาะจงหมายถึง “ประเทศ” หรือ “รัฐ” ที่มีลักษณะการปกครองโดยอิสระ มิได้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐหนึ่งรัฐใด หรือเรียกกันว่า “รัฐเอกราช (Independent State)” หรือ “รัฐอธิปไตย (Sovereign State)” ตามกฎหมายระหว่างประเทศได้มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความเป็น “รัฐ”² (Pridi Banomyong institute, 2010) ต้องประกอบด้วย (Luernshavee, 2013) ดังนี้

3.1 พลเมือง (Citizens)

พลเมืองในรัฐนั้นต้องมีลักษณะถาวร ไม่ใช่พวกเร่ร่อนหรือไม่มีหลักแหล่ง และต้องมีจำนวนที่มากพอให้ประกอบเป็นรัฐได้ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม (Thanuthep, 2010)

3.2 ดินแดน (Territory)

ดินแดนของรัฐจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ไม่สำคัญ และจะมีดินแดนกระจัดกระจายก็ได้ และดินแดนนั้นไม่จำเป็นจะต้องถูกกำหนดให้เรียบร้อยทั้งหมด แต่ดินแดนส่วนใหญ่ต้องมีความแน่นอนและได้รับการยอมรับจากรัฐเพื่อนบ้าน (Thirawat, 2012)

² นอกจากคำว่า “ประเทศ” แล้ว ยังมีผู้นิยมใช้คำว่า “แผ่นดิน” บ้าง “รัฐ” บ้าง เพื่อแสดงความหมายของคณะบุคคลที่รวมกันเป็นอาณาเขตมีรัฐบาลปกครอง แต่จะตัดสินใจเอาคำไหนว่าถูกกว่ากันยังไม่ได้ เพราะในภาษาไทยนั้นเรายังใช้คำเหล่านี้ปะปนกันอยู่.

3.3 รัฐบาล (Government)

รัฐบาลหรือผู้ปกครองของรัฐนั้นต้องมีอำนาจการปกครองอย่างแท้จริง และระบอบการปกครองรูปแบบใดก็ไม่สำคัญ เช่น ประชาธิปไตย เผด็จการ สังคมนิยม หรือสมบูรณาญาสิทธิราช ก็ได้ เพียงแต่ต้องมีอำนาจในการบริหารงานทั้งภายในและภายนอกของรัฐอย่างบริบูรณ์ (Thanuthep, 2010)

3.4 อำนาจอธิปไตย (Sovereignty)

อำนาจอธิปไตยหรือเอกราช คือ ความสามารถที่จะมีความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ ผ่านทางนโยบายด้านการต่างประเทศได้อย่างอิสระ ไม่อยู่ใต้การควบคุมหรืออยู่ใต้อาณัติหรืออยู่ใต้อารักขาของรัฐอื่น (Pivavatrnanpanich, (2012)

สรุปได้ว่า “กฎหมาย” มีความหมายและที่มาจากคำสั่งหรือคำบัญชาของผู้นำหรือผู้มีอำนาจสูงสุดของรัฐนั้น ๆ ด้วยการออกเป็นกฎข้อบังคับ ข้อห้าม และบทลงโทษทั้งหลาย เพื่อควบคุมผู้คนในสังคมให้อยู่รวมกันอย่างสงบเรียบร้อย อย่างไรก็ตาม การที่จะทราบถึงความหมายของกฎหมายอย่างแท้จริงได้ จะต้องศึกษาถึงปรัชญากฎหมายเพื่อหยั่งถึงความคิดต่าง ๆ ที่อยู่เบื้องหลังกฎหมายนั้นด้วย (Meenakanit, 2010) และสำหรับคำว่า “รัฐ” นั้น ต้องเป็นรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยหรือเอกราช มีพลเมือง ดินแดน และรัฐบาล จึงจะถือว่าเป็น “รัฐ” ที่สมบูรณ์ตามที่กฎหมายระหว่างประเทศได้บัญญัติให้การรับรองไว้³ จึงจะทำให้กฎหมายที่ตราขึ้นมานั้นมีความสมบูรณ์และชอบธรรม

4. ระบบ ประเภท และลำดับศักดิ์กฎหมาย

ในหัวข้อนี้จะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน เพื่อให้ผู้อ่านทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น คือ (1) ระบบของกฎหมาย (2) ประเภทของกฎหมาย และ (3) ลำดับศักดิ์ของกฎหมาย อธิบายโดยสังเขปได้ดังนี้

³Convention on the Rights and Duties of States (Montevideo Convention), December 26, 1933, Article I “The state as a person of international law should possess the following qualifications: a) a permanent population; b) a defined territory; c) government; and d) capacity to enter into relations with the other states.”

4.1 ระบบของกฎหมาย

ระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในประเทศต่าง ๆ มีอยู่หลายระบบ เช่น ระบบกฎหมายสังคมนิยม ระบบกฎหมายศาสนา (Ratanakorn, 2015) ซึ่งกฎหมายแต่ละระบบนั้นต่างมีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ ธรรมเนียมประเพณี การตีความ ระบบการปกครอง และการยุติธรรมของประเทศนั้น ๆ เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามระบบกฎหมายที่มีประวัติความเป็นมาอย่างเด่นชัด ได้รับความนิยมและอ้างอิงอย่างมากมีอยู่ 2 ระบบ (Manomai-udom, 2012) คือ

4.1.1 ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (The Civil Law System) เป็นระบบกฎหมายรูปแบบประมวลกฎหมายที่นิยมใช้กันในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมนี เป็นต้น กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีความเก่าแก่ที่สุดคือ “ประมวลกฎหมายพระเจ้าฮัมมูราบี (Code of Hammurabi)” สันนิษฐานว่าอยู่ในช่วงประมาณ 2,300 ถึง 1,600 ปีก่อนคริสต์ศักราช เป็นบทกฎหมายที่สลักลงบนแผ่นศิลาไดโอไรต์ (Diorite Stone) ด้วยตัวอักษรลิ่ม (Cuneiform) (Kamprasert & Janpardub, 2000) ซึ่งกฎหมายลายลักษณ์อักษรของพระเจ้าฮัมมูราบีได้เป็นมรดกตกทอดเรื่อยมาและได้รับการพัฒนาไปตามกาลเวลา จนกระทั่งในยุคโรมันได้จัดระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นอย่างดี ในช่วงสมัยของพระเจ้าจัสติเนียน (Justinian) เรียกกฎหมายนั้นว่า “The Corpus Iuris Civilis” (Meenakanit, 2010) โดยทรงรวบรวมนักกฎหมายที่มีในขณะนั้นให้ช่วยกันบัญญัติกฎหมายออกมาในรูปของ “Civil Law” อันเป็นต้นแบบให้กับประเทศฝรั่งเศส และเยอรมนีนำมาจัดทำเป็นประมวลกฎหมายแพ่ง (Civil Code) และได้รับความนิยมไปทั่วโลก (Srithamaraks et al, 2000) นับได้ว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นเอกสารทางกฎหมายที่สำคัญอันบ่งบอกถึงวิวัฒนาการด้านสังคมและการปกครองในอดีต รวมทั้งยังเป็นการแสดงออกซึ่งความก้าวหน้าทางวิชาการด้านต่าง ๆ เช่น การประดิษฐ์ตัวอักษร การสลักตัวอักษรรวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ดังกล่าว ตลอดจนทั้งการศึกษาเพื่อให้ประชาชนในอาณาจักรมีความรู้่านกฎหมายที่สลักเป็นตัวอักษรนั้นได้ ซึ่งกฎหมายลายลักษณ์อักษรดังกล่าวก็ได้รับการพัฒนาเรื่อยมา และเป็นต้นแบบให้แก่หลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยที่มีการจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีประมวลกฎหมายแพ่งของ

ฝรั่งเศส เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ ญี่ปุ่น เป็นต้นแบบในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย

อนึ่ง คำว่า “ประมวลกฎหมาย” คือ การรวมบทบัญญัติกฎหมายทั้งหลายที่มีอยู่แต่กระจัดกระจายนั้นเข้าด้วยกัน โดยการเรียบเรียงเนื้อหาให้สอดคล้อง และจัดลำดับ แยกหมวดหมู่ ลักษณะ แบ่งประเภทกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แยกออกมาเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอาญาแยกออกมาเป็นประมวลกฎหมายอาญาอย่างชัดเจน เพื่อให้สะดวกต่อการค้นหาและใช้งาน

4.1.2 ระบบกฎหมายจารีตประเพณี

ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (The Common Law System) เป็นระบบกฎหมายที่เกิดขึ้นมาจากคำพิพากษาของศาล กล่าวคือ เมื่อศาลหนึ่งได้พิพากษาคดีหนึ่งแล้ว คำพิพากษาของศาลไม่ใช่เป็นกฎหมายอันมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีนั้นเท่านั้น แต่ยังมีผลผูกพันถึงศาลอื่นที่จะต้องดำเนินหรือพิพากษตามในคดีที่มีลักษณะอย่างเดียวกันที่เกิดขึ้นในภายหน้าด้วย ฉะนั้น คำพิพากษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายทั่วไปหรือ Common Law (Saeng-Uthai, 2012) และสำหรับคำกล่าวที่ว่า “คำพิพากษาของศาลชั้นสูงเป็นที่มาของกฎหมาย” นั้น เป็นลักษณะพิเศษของกฎหมายจารีตประเพณี คำกล่าวนี้ใช้เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Sukhothai Thammathirat Open University, 2004)

ระบบกฎหมายจารีตประเพณีนี้เป็นระบบกฎหมายที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษมานานนับพันปี และเป็นระบบกฎหมายหลักที่สำคัญที่สุดของประเทศ (Veljanovski, 2007) มีหลัก “เอ็คควิตี (Equity)⁴” (Nitisatpaisan, Phraya, 1954) และมีระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรเป็นส่วนอุปกรณ์หรือระบบกฎหมายรอง (Graivichien & Mahakun, 2005) เพื่อมาช่วยเสริมให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนในการเยียวยาแก้ไขความเสียหายโดยมีกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็ว ระบบกฎหมายนี้เกิดขึ้นมาจากการที่ท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศอังกฤษมีอำนาจที่จะพิจารณาคดีได้เอง ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็พิจารณาคดีที่แตกต่างกันออกไปอันมีผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่ไม่เท่าเทียมกัน พระมหากษัตริย์จึงได้

⁴ มีความหมายคล้ายคำในภาษาไทยว่า “ยุติธรรม”.

พยายามก่อตั้งอำนาจที่ศูนย์กลางขึ้น ด้วยการจัดตั้งศาลของกษัตริย์และจัดส่งผู้พิพากษาหมุนเวียนไปตัดสินคดีตามท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ราชอาณาจักร เพื่อสร้างหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีให้เป็นธรรมในแนวเดียวกัน จนเกิดเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปซึ่งเป็นสามัญ (Common) และเป็นบรรทัดฐานได้รับการยอมรับเป็นกฎหมายจากคำตัดสินของผู้พิพากษา (Meenakanit, 2010) ด้วยเหตุนี้จึงเกิดเป็นกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และเรียกชื่อนี้มาจนกระทั่งปัจจุบัน

โดยที่ความแตกต่างระหว่างกฎหมายทั้ง 2 ระบบ สรุปได้ (Meenakanit, 2010) ดังนี้

1. กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เป็นและใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ และมีประมวลกฎหมาย ในขณะที่กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เป็นกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษา จึงให้คำพิพากษามีความสำคัญกว่ากฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ โดยกฎหมายที่ออกจากฝ่ายนิติบัญญัติเป็นส่วนเพิ่มเติมหรือส่วนเสริมเท่านั้น

2. กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) จะบัญญัติกฎหมายเป็นหลักทั่วไปอันเป็นหลักทฤษฎี และมีลักษณะเป็นนามธรรม ในขณะที่กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษา ไม่มีลักษณะทั่วไป และเป็นกฎหมายทางปฏิบัติมากกว่าทางทฤษฎี

3. กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) มีการวางหลักกฎหมายทั่วไป เน้นเรื่องนิติกรรม เรื่องหนี้ซึ่งรวมสัญญาและละเมิดเข้าด้วยกัน ในขณะที่กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ไม่มีการวางหลักกฎหมายเรื่องนิติกรรมหรือหนี้ เรื่องสัญญาและละเมิดแยกออกจากกันไม่รวมเป็นส่วนหนึ่งของหนี้

4. กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) มีการตีความตัวบทกฎหมายโดยถือเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นหลัก ในขณะที่กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เน้นการตีความตามตัวอักษรเป็นหลัก เว้นแต่การตีความตามตัวอักษรนั้นจะให้ผลประหลาดหรือขัดแย้งกันจึงจะหาเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมาย

5. กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) มีบทบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรที่ครบถ้วน ศาลสามารถนำมาใช้ปรับกับคดีได้ตามความเหมาะสมโดยไม่ต้องสร้างกฎหมายขึ้นใหม่ ในขณะที่กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ไม่ได้มีการบัญญัติกฎหมายไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่ครบถ้วน

ศาลจะต้องคิดและสร้างหลักกฎหมายขึ้นปรับแก้คดี โดยนำคำพิพากษาของศาลสูงที่คดีมีลักษณะคล้ายกันมาเป็นหลักกฎหมายในการตัดสินคดี

จะเห็นว่า ระบบกฎหมายดังกล่าวเป็นที่นิยมในหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วยที่ได้นำระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาใช้เป็นระบบกฎหมายหลักของประเทศไทย ทั้งนี้ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรมีความชัดเจน สะดวกต่อการนำไปปรับใช้แก้คดี แต่ทั้งนี้ก็มีข้อเสียในกรณีกฎหมายมีความล้าหลังและจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงซึ่งมีกระบวนการตรากฎหมายที่สลับซับซ้อนและใช้เวลาในการแก้ไขที่ยาวนาน ทำให้ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมได้ นอกเหนือจากระบบกฎหมายทั้งสองดังกล่าว ยังมีระบบกฎหมายอิสลาม ระบบกฎหมายสังคมนิยม ระบบกฎหมายเผด็จการ เป็นต้น ซึ่งแต่ละประเทศจะมีระบบกฎหมายอย่างไรขึ้นอยู่กับระบบการเมืองการปกครองและศาสนาของประเทศนั้น ๆ เป็นสำคัญ

4.2 ประเภทของกฎหมาย

นักวิชาการทางกฎหมายแบ่งประเภทของกฎหมายไว้อย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทของผู้เขียนนั้นที่ต้องการสื่อให้ทราบ อย่างไรก็ตามในบทความนี้ต้องการให้ผู้เรียนสังคมศึกษาทราบในเบื้องต้นว่ากฎหมายสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

4.2.1 กฎหมายเอกชน

คือ กฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันหรือประชาชนกับประชาชนด้วยกันในฐานะที่เท่าเทียมกัน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจที่ดำเนินธุรกิจอย่างเอกชนด้วย เช่น บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Meenakanit, 2010) เป็นต้น มีกฎหมายเกี่ยวข้องที่สำคัญ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะต่าง ๆ เช่น นิติกรรมสัญญา ซื้อขาย ค้ำประกัน จำนอง จำนำ ประกันภัย และกฎหมายเฉพาะบางฉบับ เช่น พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ (กึ่งมหาชนกึ่งเอกชน) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า เป็นต้น

4.2.2 กฎหมายมหาชน

คือ กฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองหรือหน่วยงานของรัฐกับเอกชน หรือหน่วยงานของรัฐกับราษฎร

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2562

ในฐานะที่รัฐเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง (Srithamaraks et al, 2000) หรือเรียกอย่างง่ายว่า “รัฐมีฐานะเหนือกว่าราษฎร” (Saeng-Uthai, 2012) มีกฎหมายเกี่ยวข้องที่สำคัญ เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง กฎหมายอาญา กฎหมายพิจารณาความต่าง ๆ เป็นต้น

4.2.3 กฎหมายระหว่างประเทศ

คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีและกฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่นานาประเทศใช้บังคับความเกี่ยวพันระหว่างกัน (Sriwisam Waja, Phraya, 1931) กล่าวคือเป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐด้วยกันหรือกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรระหว่างประเทศที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล เช่น สหประชาชาติ (United Nation: UN) สหภาพยุโรป (European Union: EU) สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN) เป็นต้น โดยกฎหมายระหว่างประเทศสามารถแบ่งได้ 3 สาขา ดังนี้

1. กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง

เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่มีอธิปไตย โดยเกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาของรัฐต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในสนธิสัญญาหรือประเพณีปฏิบัติ (Menon, 2014) สามารถจำแนกได้เป็น 2 ภาค (Srithamaraks et al, 2000) คือ

(1) กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองภาคสันติ คือเป็นกฎหมายที่มีการบัญญัติเกี่ยวกับรัฐ เช่น ลักษณะของรัฐ อาณาเขต การแต่งตั้งและอำนาจของผู้แทนแต่ละรัฐที่ไปประจำอยู่ต่างประเทศ หลักเกณฑ์การทำสนธิสัญญาต่าง ๆ เป็นต้น

(2) กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองภาคสงคราม คือเป็นกฎหมายที่มีการบัญญัติเกี่ยวกับการทำสงคราม เช่น การประกาศสงคราม วิธีปฏิบัติยามสงคราม การทำสงครามทางบก ทางอากาศ ทางน้ำ และความเป็นกลาง เป็นต้น

2. กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล

คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีและกฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่นานาประเทศใช้บังคับความเกี่ยวพันระหว่างกันฐานบุคคล (Sriwisam Waja, Phraya,

1931) กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศที่ต่างกัน ในกรณีพิพาทกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น การได้มาซึ่งสัญชาติ การแปลงสัญชาติ ทรัพย์สิน มรดก นิติกรรมสัญญา เป็นต้น อันมีลักษณะของกฎหมายขัดกัน (Conflict of Law) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาว่าจะใช้กฎหมายของประเทศใดบังคับ (Saeng-Uthai, 2012; Meenakanit, 2010)

3. กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีอาญา

เป็นกฎหมายที่กำหนดถึงความสัมพันธ์ในเรื่องคดีอาญาระหว่างรัฐ เกี่ยวกับเขตอำนาจศาล การรับรู้คำพิพากษาทางอาญาของประเทศอื่น การส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา (Srithamaraks et al, 2000) เป็นต้น เพื่อให้การติดตามป้องปรามการกระทำผิดทางอาญามีความต่อเนื่องและสามารถลงโทษผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกเหนือจากการแบ่งกฎหมายออกเป็น 3 ประเภทดังกล่าว ในทางปฏิบัติยังได้มีการแบ่งกฎหมายตามลักษณะแห่งการใช้งานออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. กฎหมายสารบัญญัติ คือ กฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของบุคคลด้านต่าง ๆ เช่น ทรัพย์สิน สิทธิในชื่อเสียง เกียรติยศ หน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ตลอดจนทั้งความรับผิดชอบทั้งหลายของบุคคล (Sukhothai Thammathirat Open University, 2013) กฎหมายที่สำคัญ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น

2. กฎหมายวิธีสบัญญัติ คือ กฎหมายที่ว่าด้วยวิธีดำเนินอรรถคดีตั้งแต่แรกเริ่มจนเสร็จสิ้น (Graivichien & Chantarasena, 2010) มีกฎหมายที่สำคัญ เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระราชบัญญัติล้มละลาย พระธรรมนูญศาลยุติธรรม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ในวงการกฎหมายได้มีการแบ่งประเภทของกฎหมายออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังที่ได้กล่าวมา เพื่อต้องการให้มีการแบ่งเนื้อหาของกฎหมายออกจากกันได้อย่างชัดเจน และให้มีความเหมาะสมต่อการนำมาศึกษาตีความและปรับใช้แก่คดีได้ตรงตามเจตนารมณ์แห่งการตรากฎหมาย

4.3 ลำดับศักดิ์ของกฎหมาย

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่จัดทำขึ้นในรูปของประมวลกฎหมายหรือกฎหมายที่เรียกชื่ออย่างอื่น มีการ

จัดลำดับศักดิ์เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการบังคับใช้ กฎหมายที่อยู่ในลำดับสูงกว่าย่อมใช้บังคับได้เสมอ กฎหมายที่อยู่ในลำดับรองลงมาจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายที่อยู่ลำดับสูงกว่ามิได้ (Graivichien & Chantarasena, 2010) ด้วยเหตุนี้ลำดับศักดิ์ของกฎหมายจึงมีความสำคัญต่อการพิจารณาตีความกฎหมาย และการจัดลำดับศักดิ์ดังกล่าวนั้นก็เพื่อคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์แห่งกฎหมาย และสะดวกต่อการพิจารณาตีความ ซึ่งลำดับศักดิ์กฎหมายของประเทศไทยแยกได้ดังนี้

4.3.1 รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทั้งปวงที่บัญญัติครอบคลุมถึงการวางรากฐานแห่งการปกครองและการบริหารประเทศทั้งปวง ทั้งยังได้บัญญัติถึงการแบ่งแยกอำนาจการปกครองออกเป็น 3 ฝ่าย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 3) คือ (1) ฝ่ายบริหาร (2) ฝ่ายนิติบัญญัติ และ (3) ฝ่ายตุลาการ เพื่อให้ถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน และให้มีความเป็นประชาธิปไตยตามหลักสากล โดยที่กฎหมายในระดับรองลงไปทั้งหลายหากขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญจะตกเป็นโมฆะใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไปมิได้ (Sukhothai Thammathirat Open University, 2003)

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 เป็นกฎหมายลำดับศักดิ์เทียบเท่ารัฐธรรมนูญ (Graivichien & Chantarasena, 2010) ตามนัยมาตรา 20 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่บัญญัติถึงการสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 และการแก้ไขกฎมณเฑียรบาลนั้นก็เป็พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ

4.3.2 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติไว้ (มาตรา 92)⁵ รวมมีทั้งสิ้น 8 ฉบับ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติไว้รวมมีทั้งสิ้น 9 ฉบับ (มาตรา 138) และปัจจุบัน

⁵ นอกจากนั้นยังมีบัญญัติแยกอยู่ตามมาตราต่าง ๆ.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติให้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญรวมจำนวนทั้งสิ้น 10 ฉบับ⁶ (มาตรา 130) ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์รองจากรัฐธรรมนูญที่กำหนดกฎเกณฑ์เพื่อจัดระเบียบและสร้างความเข้มแข็งให้แก่การปกครองประเทศ อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดมิได้

4.3.3 พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด และประมวลกฎหมาย

1. พระราชบัญญัติ

พระราชบัญญัติเป็นกฎหมายรองลงมาจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา หรือโดยทางพฤตินัยคือกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาและอนุมัติโดยรัฐสภาหรือองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ แล้วนายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราช

⁶ ได้แก่ (1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา (3) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง (4) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง (5) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน (6) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (7) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน (8) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ (9) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และ (10) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

โครงการ หลังจากนั้นก็จะประกาศในราชกิจจานุเบกษา⁷ (Ratchakitchanubeksa, n.d.) เพื่อบังคับใช้เป็นกฎหมายต่อไป (Thaweaset et al, 2007)

2. พระราชกำหนด

พระราชกำหนดคือกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี มีลำดับการบังคับใช้เท่าเทียมกับพระราชบัญญัติ (Thaweaset et al, 2007) ในทางปฏิบัติคือกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายบริหารหรือคณะรัฐมนตรี (Srithamaraks et al, 2000) ซึ่งการออกพระราชกำหนดนั้นต้องมีเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า (1) กรณีเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 172) เช่น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เป็นต้น และ (2) กรณีที่มีความจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรหรือเงินตราซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 174) นอกเหนือจากเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ดังกล่าว คณะรัฐมนตรีไม่สามารถออกพระราชกำหนดได้

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าพระราชกำหนดให้กระทำได้ในกรณีที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมิอาจจะหลีกเลี่ยงได้ และเมื่อได้ประกาศแล้วคณะรัฐมนตรีต้องนำพระราชกำหนดนั้นเข้าสู่การพิจารณารับรองของรัฐสภาหรือองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยไม่ชักช้า หากรัฐสภาหรือองค์กรนิติบัญญัติรับรองก็ให้พระราชกำหนดนั้นมีผลบังคับเป็นพระราชบัญญัติต่อไป หากไม่รับรองพระราชกำหนดนั้นก็ตกไปไม่มีผลบังคับใช้นับแต่วันถัดจากวันที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ทั้งนี้จะไม่กระทบกระเทือนถึงการทั้งหลายที่ได้กระทำไปในระหว่างที่ประกาศใช้พระราชกำหนดนั้น (Sukhothai Thammathirat Open University, 2003) และในกรณีก่อนที่รัฐสภาจะอนุมัติพระราชกำหนด สมาชิกรัฐสภาได้ร้องขอ (The

⁷ราชกิจจานุเบกษา คือ หนังสือสำคัญของทางราชการที่ลงประกาศใช้กฎหมายและข่าวสารสำคัญของชาติบ้านเมือง สามารถใช้เป็นเอกสารและหลักฐานอ้างอิงค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ ได้.

Secretary of the House of Representative, (n.d.)⁸ ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าพระราชกำหนดใดไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของความจำเป็นรีบด่วนหรือเพื่อประโยชน์ของประเทศอันมีอาจหลีกเลี่ยงได้ หากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้วปรากฏว่าการประกาศใช้พระราชกำหนดนั้นไม่เป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าว ก็จะทำให้พระราชกำหนดนั้นไม่มีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ต้น โดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด (The Secretary of the House of Representative, (n.d.)

3. ประมวลกฎหมาย

ประมวลกฎหมาย คือ การรวมบทบัญญัติกฎหมายทั้งหลายที่มีอยู่แต่กระจัดกระจายนั้นเข้าด้วยกัน เรียบเรียงเนื้อหาให้สอดคล้องวางหลักเกณฑ์ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีข้อความทั่วถึงกันและกัน และจัดลำดับแยกหมวดหมู่ ลักษณะอย่างชัดเจน ซึ่งกระบวนการตราประมวลกฎหมายนั้นมีลักษณะอย่างเดียวกันกับการตราพระราชบัญญัติทุกประการ (Graivichien & Chantarasena, 2010)

4.3.4 พระราชกฤษฎีกา

พระราชกฤษฎีกาคือกฎหมายที่มีลำดับรองลงมาจากพระราชบัญญัติ เป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนด อันเป็นกฎหมายแม่บทที่วางหลักการอย่างกว้างไว้ในส่วนของรายละเอียด และหลักเกณฑ์

⁸ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา จำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาเข้าชื่อเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าว ส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญภายใน 3 วันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นเพื่อวินิจฉัย และถ้าผลการวินิจฉัยปรากฏว่าพระราชกำหนดนั้นไม่ได้ตราขึ้นเพื่อประโยชน์อันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะหรือเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ให้พระราชกำหนดนั้นไม่มีผลใช้บังคับมาแต่ต้น โดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด.

ปลีกย่อยทั้งหลายนั้น ให้อำนาจฝ่ายบริหารหรือรัฐมนตรีที่รักษาการตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนด หรือที่พระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะให้เป็นผู้มีอำนาจในการเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ เป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์หรือรายละเอียดเพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายแม่บท ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและยืดหยุ่นต่อการบังคับใช้กฎหมาย (Sukhothai Thammathirat Open University, 2013) เช่น พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 60 การกำหนดลักษณะชนิด ประเภทและส่วนประกอบของครูวิทยฐานะ เข็มวิทยฐานะและครูประจำตำแหน่ง ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระราชกฤษฎีกาที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญโดยตรง เช่น พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พระราชกฤษฎีกาวาด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการจ่ายเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการและผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารซึ่งไม่เป็นข้าราชการ พ.ศ. 2539 เป็นต้น

4.3.5 กฎกระทรวง

กฎกระทรวง เป็นกฎหมายที่มีศักดิ์รองลงมาจากพระราชกฤษฎีกา โดยรัฐมนตรีผู้รักษาการตามที่กฎหมายแม่บทให้อำนาจออกกฎกระทรวงเป็นผู้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา ซึ่งการตรากฎกระทรวงนี้เป็นการกำหนดรายละเอียดปลีกย่อยของกฎหมายแม่บทให้มีความชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4.3.6 ประกาศ และคำสั่งคณะปฏิบัติ

ประกาศที่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ของฝ่ายบริหารได้ออกนั้น อาจมีฐานะเป็นกฎหมายหรือไม่ก็ได้ โดยถือหลักเกณฑ์ว่า ถ้าเป็นประกาศที่อาศัยอำนาจตามกฎหมายแม่บท เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา เป็นต้น ประกาศที่ออกมาก็มีฐานะเป็นกฎหมาย โดยมีลำดับรองต่อกฎกระทรวง เช่น ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นประกาศที่ออกตามความในมาตรา 14(3) และมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 เป็นต้น ประกาศนั้นย่อมมีค่าบัญญัติเป็นกฎหมาย กลับกัน ถ้าประกาศที่ออกมานั้นไม่มีกฎหมายแม่บทให้อำนาจไว้ แต่หัวหน้าหน่วยงานออกมาเพื่อความสะดวกในการ

ปฏิบัติงานราชการของหน่วยงานนั้น ๆ ย่อมถือเป็นเพียงระเบียบภายในหน่วยงาน
หา มีฐานะเป็นกฎหมายลำดับรองไม่ แม้จะออกมาเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติให้
เป็นไปตามกฎหมายก็ตาม (Graivichien & Chantarasena, 2010)

ส่วนประกาศหรือคำสั่งคณะปฏิวัติ นั้น เมื่อการปฏิวัติได้เป็น
ผลสำเร็จและยกเลิกรัฐธรรมนูญที่บังคับใช้อยู่ ย่อมทำให้คณะปฏิวัติเป็นผู้กุม
อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ มีฐานะเป็นรัฐอธิปไตย
เพราะฉะนั้นประกาศและคำสั่งของคณะปฏิวัติจึงมีฐานะเป็นกฎหมาย ถ้าเนื้อหา
สาระของประกาศนั้นมีลักษณะเป็นกฎหมายคือ เป็นคำสั่ง หรือข้อบังคับ หรือ
ระเบียบปฏิบัติ ประกาศคณะปฏิวัติไม่ต้องมีการลงพระปรมาภิไธย เพราะถือว่าใน
ขณะนั้นอำนาจสูงสุดเด็ดขาดอยู่ที่หัวหน้าคณะปฏิวัติที่มีฐานะเป็นรัฐอธิปไตย

ประกาศของคณะปฏิวัติที่ยกเลิกรัฐธรรมนูญหรือกำหนดองค์กร
ทางการเมืองย่อมมีค่าบังคับเท่ารัฐธรรมนูญ

ประกาศของคณะปฏิวัติที่ยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ
พระราชกำหนด หรือประกาศพระบรมราชโองการตามรัฐธรรมนูญ หรือกำหนด
เนื้อหาสาระภายในขอบเขตที่พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด หรือประกาศพระ
บรมราชโองการตามรัฐธรรมนูญ ย่อมมีค่าบังคับเท่ากับพระราชบัญญัติ

ประกาศของคณะปฏิวัติที่กำหนดเนื้อหาสาระภายในขอบเขตที่
กฎหมายแม่บทกำหนดไว้ให้ตรากฎหมายในระดับพระราชกฤษฎีกา หรือแก้ไขพระ
ราชกฤษฎีกา ย่อมมีค่าบังคับเท่ากับพระราชกฤษฎีกา (Thaweaset et al, 2007)

4.3.7 ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด และกฎที่ออกโดยฝ่าย

บริหาร

มีอยู่ 2 ประเภท (Graivichien & Chantarasena, 2010) คือ

ประเภทแรก เป็นระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด และกฎที่เกิดจาก
พระราชบัญญัติบางฉบับมอบอำนาจให้แก่เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้
กฎหมายแม่บทนั้นเป็นผู้ออกกฎข้อบังคับโดยเรียกชื่อต่าง ๆ เช่น ข้อบังคับ
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตว่าด้วย การกำหนดชั้น สาขาวิชา หลักเกณฑ์การให้
ปริญญาเกิตติมศักดิ์ พ.ศ. 2548 ที่ออกตามความแห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
ราชภัฏ พ.ศ. 2547 ระเบียบกรมป่าไม้ ที่ออกตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้หรือ
ป่าสงวนแห่งชาติ ข้อกำหนดเจ้าพนักงานจราจร ที่ออกตามกฎหมายจราจรทางบก
หรือกฎที่ออกโดยคณะกรรมการข้าราชการ เช่น กฎ ก.พ. ระเบียบ ก.ต. ข้อกำหนด

ก.อ. เป็นต้น ระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด และกฎประเภทแรกนี้ถือเป็นกฎหมายประเภทหนึ่ง

ประเภทสุดท้าย เป็นระเบียบ ข้อบังคับ ข้อกำหนด และกฎ ที่ออกโดยหัวหน้าหน่วยงานนั้น ๆ เป็นการภายใน เพื่อให้การปฏิบัติงานราชการเป็นไปตามกฎหมาย และมีความรวดเร็วเป็นที่ชัดเจน หากข้าราชการในบังคับบัญชาฝ่าฝืนก็ต้องรับโทษทางวินัย แต่หากประชาชนฝ่าฝืนก็ไม่มีผลใด ๆ เพราะไม่ได้ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแม่บท เช่น ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยพัสดุ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี เป็นต้น

4.3.8 ข้อบัญญัติท้องถิ่น

ข้อบังคับท้องถิ่นถือเป็นกฎหมายอย่างหนึ่งที่ต้องกรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่จัดทำขึ้น เป็นกฎหมายที่มีขอบเขตการบังคับใช้ภายในเขตพื้นที่การปกครองท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร มีขอบเขตพื้นที่บังคับใช้ภายในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น (Sukhothai Thammathirat Open University, 2003) นอกจากนี้ยังมีข้อบัญญัติเมืองพัทยา ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด ข้อบังคับตำบล เทศบัญญัติ เป็นต้น ซึ่งขอบเขตของการบังคับใช้ก็ขึ้นอยู่กับเขตพื้นที่รับผิดชอบการบริหารราชการนั้น ๆ

จะเห็นได้ว่า การจัดลำดับศักดิ์ของกฎหมายก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลดีต่อการบังคับใช้และตีความกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายที่มีลำดับศักดิ์ที่สูงกว่าย่อมมีค่าบังคับที่สูงกว่ากฎหมายที่มีลำดับศักดิ์รองลงมา และกฎหมายที่อยู่ในลำดับศักดิ์รองลงมาจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงกว่านั้นมิได้ มิเช่นนั้นย่อมทำให้กฎหมายที่มีลำดับศักดิ์รองลงมาฉบับนั้นใช้บังคับมิได้ และการจัดลำดับศักดิ์ของกฎหมายดังกล่าวยังมีความชัดเจนต่อการปรับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจ ดำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา เป็นต้น นอกจากนี้ในการแก้ไขกฎหมายต้องคำนึงถึงลำดับศักดิ์ของกฎหมายด้วย กล่าวคือ กฎหมายที่จะแก้ไขใหม่นั้นต้องอยู่ในลำดับศักดิ์เดียวกันกับกฎหมายที่ประสงค์จะแก้ไข เช่น ประสงค์จะแก้ไขพระราชบัญญัติ ก็ต้องตราเป็นพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติ ซึ่งอยู่ในลำดับศักดิ์กฎหมายเดียวกันจึงจะทำให้การแก้ไขกฎหมายเป็นไปตามครรลองแห่งกฎหมาย จึงถือได้ว่าการจัดลำดับศักดิ์ของกฎหมายมีความสำคัญต่อการกฎหมายเป็นอย่างยิ่ง สมควรที่ผู้เรียนสังคม

ศึกษาจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพื่อจะได้นำไปใช้ในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นให้แก่กเรียนได้อย่างถูกต้อง

5. อภิปรายผล

จากหัวข้อทั้งหลายที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กฎหมายมีความเกี่ยวข้องกับวิชาหรือศาสตร์อื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ในการตรากฎหมายที่สมบูรณ์ย่อมต้องอาศัยความเชื่อมโยงของศาสตร์อื่นเข้าด้วยกัน เช่น รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ เป็นต้น เพื่อให้กฎหมายที่ตราขึ้นนั้นมีความสมบูรณ์และสามารถบังคับใช้ได้อย่างราบรื่น ซึ่งความเกี่ยวพันอันใกล้ชิดของกฎหมายกับศาสตร์อื่นนั้นเป็นความพิเศษของกฎหมายที่ต้องการให้คำนึงถึงศาสตร์อื่นด้วย มิได้ละเลยหรือยึดเพียงศาสตร์แห่งกฎหมายเพียงอย่างเดียว มิเช่นนั้นจะทำให้กฎหมายที่ตราขึ้นมานั้นมีความหยابกร้านหรือกระด้างจนเกินไป ไม่ตอบสนองต่อสังคมหรือประเทศชาติ ฉะนั้นแล้วการศึกษาเฉพาะกฎหมายเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงพื้นฐานความเป็นอยู่ในสังคมย่อมไม่อาจที่จะทำให้เข้าใจกฎหมายได้อย่างถ่องแท้และไม่สามารถที่จะตรากฎหมายขึ้นบังคับใช้ได้อย่างสมบูรณ์

อย่างไรก็ตามที่มาของกฎหมายย่อมเป็นที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กฎหมายมาจากผู้มีอำนาจสูงสุดแห่งรัฐนั้นเป็นผู้ตราหรือบัญญัติขึ้นใช้บังคับกับประชาชนผู้อยู่ภายใต้อำนาจปกครองหรือราษฎร พร้อมทั้งกำหนดโทษไว้ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม จากที่มาของกฎหมายย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่า กฎหมายเป็นเครื่องมือหรือเงื่อนไขอย่างหนึ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข กล่าวคือ กฎหมายเป็นสิ่งบังคับให้ประชาชนที่อยู่ภายใต้อำนาจปกครองต้องปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการใช้สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมีแต่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นนั้นย่อมเป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย⁹ ดังนั้นประชาชนหรือราษฎรจึงต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย ในทางกลับกัน กฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับก็มีได้บัญญัติก้าวล่วงไปถึงการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนเสียทุกเรื่องไป ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการใช้ชีวิต

⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 421.

หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “สิทธิมนุษยชน (Human Rights)” เช่น มีเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย¹⁰ การพูด¹¹ การประกอบอาชีพ¹² การนับถือศาสนา¹³ และมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง¹⁴ มีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบทอด¹⁵ เป็นต้น อันจะทำให้ประชาชนสามารถใช้ชีวิตต่อไปได้อย่างไม่ต้องกังวลว่าจะผิดกฎหมายหรือมีผู้ใดมาก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพแห่งตน ซึ่งที่มาแห่งกฎหมายดังกล่าว นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษากฎหมายจักต้องทำความเข้าใจให้ถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงแห่งการมีกฎหมาย มิเช่นนั้นอาจทำให้ใช้หรือตีความกฎหมายผิดเพี้ยนไปได้

จากความสัมพันธ์แห่งกฎหมายกับศาสตร์อื่นที่แตกต่างกันแต่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมถึงที่มาแห่งกฎหมายที่เป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของกฎหมายกับศาสตร์อื่นแล้ว ระบบ ประเภท และลำดับศักดิ์ของกฎหมายก็ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียนสังคมศึกษาที่จำเป็นต้องศึกษาถึงที่มา ระบบ ประเภท และลำดับศักดิ์ของกฎหมาย เนื่องจากระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีหลากหลาย เช่น ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ระบบกฎหมายอิสลาม ระบบกฎหมายสังคมนิยม เป็นต้น โดยแต่ละระบบกฎหมายจะมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ ซึ่งประเทศไทยในปัจจุบันใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร มีการจัดทำอยู่ในรูปแบบประมวลกฎหมาย แบ่งหมวดหมู่เรียงเรียงเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีความชัดเจน สะดวกต่อการตีความและบังคับใช้ และมีการแบ่งประเภทกฎหมายออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) กฎหมายเอกชน 2) กฎหมายมหาชน และ 3) กฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งการแบ่งประเภทกฎหมายนั้นก็เพื่อต้องการให้เกิดความชัดเจนในการตีความและบังคับใช้ เช่น กฎหมายเอกชน จะบังคับใช้กับ

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 28.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 34.

¹² เรื่องเดียวกัน, มาตรา 40.

¹³ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 31.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 32.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 37.

ความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันหรือประชาชนกับประชาชนด้วยกัน ในฐานะที่เท่าเทียมกัน กฎหมายมหาชน จะบังคับใช้กับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองหรือหน่วยงานของรัฐกับเอกชน หรือหน่วยงานของรัฐกับราษฎร เป็นต้น นอกเหนือจากความสะดวกในการตีความและการบังคับใช้กฎหมายแล้ว ยังส่งผลดีต่อการศึกษากฎหมายอีกด้วย หมายความว่า ผู้ศึกษากฎหมายสามารถศึกษาที่ละประเภทกฎหมาย ทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างรวดเร็วและไม่สับสน และสุดท้ายคือลำดับศักดิ์ของกฎหมาย เรื่องนี้ดูเหมือนจะไม่ใช่ว่าเรื่องสำคัญอะไรนักสำหรับบุคคลทั่วไป แต่สำหรับวงการกฎหมายแล้วเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะต้องมีการจัดลำดับศักดิ์ของกฎหมาย เพื่อให้กฎหมายมีความสูงต่ำหรือค่าแห่งการบังคับแตกต่างกัน กฎหมายที่อยู่ลำดับสูงกว่าย่อมมีความสำคัญและค่าแห่งการบังคับที่สูงกว่ากฎหมายที่อยู่ในลำดับรองลงมา ในขณะเดียวกันกฎหมายที่อยู่ในลำดับรองจะขัดหรือแย้งกับกฎหมายที่สูงกว่านั้นมิได้มีเช่นนั้นกฎหมายฉบับรองนั้นจะไม่มีผลบังคับใช้ เช่น รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายลำดับศักดิ์สูงสุด กฎหมายอื่นที่อยู่ในลำดับศักดิ์รองลงมา เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ และหรือพระราชบัญญัติจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญนั้นมิได้ เช่นเดียวกันพระราชกฤษฎีกาอันเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับศักดิ์รองจากพระราชบัญญัติ จะขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติอันมีลำดับศักดิ์กฎหมายที่สูงกว่ามิได้ เป็นต้น นอกเหนือจากเรื่องค่าแห่งการบังคับของกฎหมายแล้ว การจัดลำดับศักดิ์ทางกฎหมายยังช่วยให้การตีความและบังคับใช้กฎหมายได้อย่างยุติธรรมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ หากกฎหมายลำดับศักดิ์รองฉบับใดขัดหรือแย้งกับกฎหมายที่อยู่ในลำดับศักดิ์ที่สูงกว่า ย่อมทำให้กฎหมายลำดับศักดิ์รองฉบับนั้นไม่มีผลบังคับใช้ ซึ่งประชาชนย่อมได้ประโยชน์จากการจัดลำดับศักดิ์ของกฎหมายดังกล่าวโดยตรงในฐานะเป็นบุคคลที่ต้องถูกกฎหมายบังคับ และในส่วนของกรณีไขกฎหมายก็เช่นเดียวกัน หมายความว่าในการแก้ไขกฎหมายที่อยู่ในลำดับศักดิ์ใดก็ต้องใช้กฎหมายในลำดับศักดิ์เดียวกันแก้ไข เช่น กฎหมายที่จะแก้ไขอยู่ในลำดับศักดิ์พระราชบัญญัติ กฎหมายใหม่ที่จะออกมาแก้ไขก็ต้องอยู่ในลำดับศักดิ์พระราชบัญญัติด้วย จึงจะสามารถแก้ไขกันได้โดยไม่ขัดต่อวิถีของลำดับศักดิ์แห่งกฎหมายนั้น

จะเห็นได้ว่าความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมีความสำคัญต่อผู้เรียนสังคมศึกษาที่ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้ผู้เรียนสังคมศึกษาถ่ายทอดความรู้

ด้านกฎหมายให้แก่นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งกฎหมายที่จะถ่ายทอดให้แก่ นักเรียนนั้นย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นเนื้อหาพื้นฐานของกฎหมายตามที่ได้นำเสนอแล้วใน บทความนี้ ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เรียนสังคมศึกษาทั้งหลายต้องตระหนักเสมอ ว่านอกเหนือจากรายวิชาชีพรุแล้ว รายวิชากฎหมายโดยเฉพาะความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับกฎหมายก็มีความสำคัญจำเป็นต้องเรียนอย่างจริงจังไม่น้อยไปกว่ากัน เพื่อจะได้ถ่ายทอดความรู้ทางกฎหมายให้แก่นักเรียนได้อย่างถูกต้อง

6. สรุป และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุป

ในการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายให้แก่ผู้ที่ยังไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย ได้รับทราบนั้น ย่อมเป็นหน้าที่ของผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมายทุกคนที่จะต้องคอย มอบความรู้นั้นตามควร ดังที่รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานฯ ไว้ และผู้เขียนได้ยกขึ้น อ้างในตอนต้นแล้วนั้น ซึ่งการที่ประชาชนในประเทศมีความรู้ และสามารถอ่าน กฎหมายได้อย่างเข้าใจในเหตุผลของการมีกฎหมาย ย่อมเกิดความตระหนักถึง ความสำคัญของการบังคับใช้กฎหมาย ที่จะยอมตนผูกพันตนภายใต้กฎหมายได้ อย่างสนิทใจ และไม่พยายามที่จะฝ่าฝืนด้วยการอยู่เหนือกฎหมาย สิ่งเหล่านี้ย่อม ทำให้การขับเคลื่อนประเทศเป็นไปอย่างราบรื่น สงบและสันติ

โดยที่ความสำคัญของผู้เรียนสังคมศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมืองค์ ความรู้พื้นฐานทางด้านกฎหมาย ซึ่งในบทความนี้ (ตอนแรก) ได้นำเสนอหลักการ ของพื้นฐานทางกฎหมาย ที่จะทำให้เห็นว่ากฎหมายไม่ได้เป็นศาสตร์เฉพาะผู้ที่เรียน สาขานิติโดยตรง และไม่ได้เป็นเรื่องลึกลับที่ผู้เรียนศาสตร์อื่นจะไม่สามารถทำความเข้าใจ เข้าใจได้เลย ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในกฎหมายย่อมต้องเดินเคียงคู่กับความเข้าใจ ทางสังคมและบริบทของสังคมในขณะที่ยกกฎหมาย กล่าวคือ ก่อนที่จะมี กฎหมายย่อมต้องมีการเกิดขึ้นของสังคมเป็นอันดับแรก และด้วยการที่สังคมคือการ รวมกลุ่มของมนุษย์ที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ย่อมต้องเกิดความวุ่นวาย ขึ้นในสังคมนั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เหตุนี้ผู้นำหรือผู้ใช้อำนาจในสังคมนั้นจึงได้ตรา กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับทั้งหลายขึ้นเพื่อควบคุมให้มีการปฏิบัติหรือละเว้นการ ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข โดยกฎหมายที่ตราขึ้นนั้นก็ มาจากพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในสังคมนั้นเอง อย่างไรก็ตามสังคมนั้นอาจใช้จารีต ประเพณีที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายมาเป็นกฎหมายโดยไม่มีกรบัญญัติ

หรือจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร กลับกันบางสังคมได้มีการจัดทำกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีความชัดเจนแน่นอน สะดวกต่อการตีความและบังคับใช้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดจุดหมายปลายทางของกฎหมายคือต้องการให้สังคมเกิดความสงบสันติ มีความเป็นธรรมที่เรียกว่า “ยุติธรรม” ต่อทุกฝ่าย อย่างไรก็ตามกฎหมายเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น ด้วยเหตุนี้การที่ผู้เรียนสังคมศึกษาไม่ได้ศึกษากฎหมายอย่างจริงจังจึงยอมทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายให้แก่นักเรียนได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง สมควรและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจหรือตระหนักถึงความสำคัญของกฎหมายที่ผู้เรียนสังคมศึกษาต้องนำไปใช้ให้ถูกต้องตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้ เพื่อจะทำให้นักเรียนได้รับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมายได้อย่างถูกต้อง และในบทความฉบับต่อไป (ตอนสุดท้าย) จะได้กล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ของประชาชนที่กฎหมายได้บัญญัติรับรองไว้ อันเป็นหลักการพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในสังคม

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 เพื่อให้ผู้เรียนสังคมศึกษาสามารถถ่ายทอดความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายให้แก่นักเรียนในโรงเรียนที่ไปสอนนั้นได้อย่างถูกต้อง จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนสังคมศึกษาต้องศึกษาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายให้มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ควรมีการบรรยายวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายไว้ในหลักสูตรด้วย เพื่อให้ผู้เรียนสังคมศึกษาและผู้เรียนสาขาอื่นให้มีความรู้ด้านกฎหมายในระดับที่เพียงพอให้อ่านกฎหมายได้อย่างเข้าใจในเหตุผลและสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นฟังได้อย่างถูกต้อง ซึ่งความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายนั้นเป็นหลักการพื้นฐานที่จะทำให้ผู้เรียนสังคมศึกษาเข้าใจในระบบหรือโครงสร้างของกฎหมายโดยภาพรวมได้ และยังเป็นพื้นฐานของการศึกษากฎหมายในระดับต่อไปอีกด้วย

6.2.2 นอกเหนือจากรายวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่ผู้เรียนสังคมศึกษาจำเป็นต้องศึกษาแล้ว ควรมีการบรรยายวิชากฎหมายอื่นที่สำคัญไว้ในหลักสูตรด้วย เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายคุ้มครองเด็ก กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิมนุษยชน กฎหมายอาญา และกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น เพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2562

พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ที่กำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชากฎหมายดังกล่าวในระดับชั้นมัธยมศึกษา

Reference

- Thanuthep, K. (2010). **Public international law** (7th edition). Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- Ratchakitchanubeksa. (n.d.). **Information and evolution of Ratchakitchanubeksa**. Available: <http://www.mratchakitcha.soc.go.th/evolution.html> (in Thai). [1 May 2018]
- Subkhampang, P. (2010). Legal for country development. **Court of Justice Journal**, 5(3), 93-120. (in Thai)
- Office of the Education Council. (1979). **Sociology and education**. Bangkok: Ministry of Interior. (in Thai)
- Ministry of Justice. (2013). **Royal guidance and Royal observation from king Bhumibol Adulyadel concerning legal and processes of judgement (Budish Era 2495-2556)**. Bangkok: Ministry of Justice. (in Thai)
- The Secretary of the House of Representative, (n.d.). **Consider processes of Royal decree**. Available: https://lis.parliament.go.th/index/system_detail.php?SYSTEM_ID=5 (in Thai) [5 May 2017]
- Thaweaset, V., Nuansakul, S., & Jitnipong, W. (2007). **Thai government and politics** (17th edition). Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- Srithamaraks, T., Sirinil, C., Sirichalearn, D. & Voonsiri, W. (2000). **Introduction to the science of law** (2nd edition). Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)

- Nitisatpaisan, Phraya. (1954). **Legal History** (3rd edition). Phranakorn: Thammasat University. (in Thai)
- Sriwisarn Waja, Phraya, (Tienliang Huntrakul). (1931). **Private international law**. Phranakorn: Sophonpipath-thanakorn. (in Thai)
- Manomai-udom, S. (2012). **English legal system** (5th edition). Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Saeng-Uthai, Y. (2012). **Principle of law** (18th edition revised by Somyot Chuathai). Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Luernshavee, A. (2013). Private international law (2nd edition). Bangkok: Winyuchon. (in Thai)
- Convention on the Rights and Duties of States (Montevideo Convention)**. (1933, 26, December). <https://www.ilsa.org/jessup/jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>
- Dewey, R. & Humber, W. J. (1967). **An Introduction to Social Psychology** (Student ed.). New York: Collier-Macmillan.
- Graivichien, T. & Chantarasena, A. (2010). **Introduction for law student** (5th edition). Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Graivichien, T. & Mahakun, V. (2005). **Interpretation of law** (4th edition). Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Kamprasert, K. & Janpardub, S. (2000). **Thai legal history and major legal system** (1st edition (revised edition)). Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- Kasemsup, P. (2009). **Philosophy of law** (10th edition). Bangkok: Thammasat University. (in Thai)

- Meenakanit, T. (2010). **Fundamental of business law** (13th edition). Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Pivatnapanich, P. (2012). **International law**. Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Pridi Banomyong institute. (2010). **Public law and private law with Pridi Banomyong** (2nd edition). Bangkok: Thammasat University. (in Thai)
- Sukhothai Thammathirat Open University. (2003). **Thai political institutions and processes Chapter 9-15** (3rd edition). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press. (in Thai)
- Sukhothai Thammathirat Open University. (2004). **Thai political institutions and processes Chapter 1-8** (4th edition). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press. (in Thai)
- Sukhothai Thammathirat Open University. (2013). **General principle of law Chapter 9-15** (15th edition). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press. (in Thai)
- Thailand constitution B.E. 2540. (in Thai)
- Thailand constitution B.E. 2550. (in Thai)
- Thailand constitution B.E. 2560. (in Thai)
- Thirawat, J. (2012). **International law** (3rd edition). Bangkok: Winyuchon. (in Thai)
- Veljanovski, G. C. (2007). **Economic Principle of Law**. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Buddhadasa. (1991, March-April). Buddhadasa and Judge society
“Thamma fundamental of life”. **Court of Justice law
journal**, 2(38), 4-18. (in Thai)
- Menon, S. (2014, May-August). The effects of public international law
on business and significance of ASIA. **Court of Justice law
journal**, 2(61), 3. (in Thai)
- Ratanakorn, S. (2015, May-August), Thai law system is Civil law or
Common law. **Court of Justice law journal**, 2(62), 1. (in
Thai)
- Nilthongkam, P. (2015). **Civil and Commercial Code Part 1-6 &
Criminal Code**. Bangkok: Athataya millennium. (in Thai)